

عوامل افزایش روزی حلال در زندگی از دیدگاه پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم)

صدیقه غنی زاده^۱

چکیده

کسب روزی حلال یکی از موضوعات مهمی است که بسیاری از افراد در پی آن هستند و در مواجهه با کاهش روزی، به دنبال راهکارهای افزایش روزی می گردند. گاهی اوقات، این جستجو به راهکارهای نادرستی مانند کسب درآمد حرام و غیر شرعی منجر می شود که نه تنها مشکل را حل نمی کند، بلکه ممکن است عواقب منفی نیز به همراه داشته باشد. در دین اسلام، به ویژه در آموزه های پیامبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم)، عواملی برای افزایش روزی حلال بیان شده است. پژوهش حاضر با هدف آشنا ساختن مخاطبان با عوامل مادی و معنوی افزایش روزی با جمع آوری کتابخانه ای و پردازش توصیفی تحلیلی اطلاعات، به پرسش عوامل افزایش روزی حلال از دیدگاه پیامبر اسلام چیست پرداخته است. انسان برای کسب روزی حلال بایستی از عوامل معنوی همچون قرائت قرآن، دعا به درگاه خداوند متعال، توکل و تقوا پیشگی بهره گیرد و سپس با کار و تلاش، انفاق و صدقه مال کسب شده، صلّه رحم با اقوام و نزدیکان و ازدواج به موقع از عوامل مادی افزایش روزی نیز بهره جوید و رزق حلال به دست آورد.

کلیدواژه: رزق، رزق حلال، عوامل مادی رزق، عوامل معنوی رزق.

مقدمه

روزی حلال، در آموزه‌های اسلامی، به معنای کسب درآمد و ثروت از راه‌های مشروع و اخلاقی است که مورد تأیید دین می‌باشد.

پیامبر اکرم (ص) به عنوان الگوی کامل انسان، همواره بر اهمیت کسب روزی حلال تأکید داشته و خود نیز الگوی عملی در این زمینه بوده‌اند. با توجه به اهمیت فوق‌العاده روزی حلال در زندگی فردی و اجتماعی مسلمانان، برخی افراد هنگام کاهش درآمد و تنگناهای مالی ممکن است در پی راه‌های غیرمجاز و حرام برای افزایش درآمد باشند، در این شرایط، آگاهی از عوامل و روش‌های افزایش روزی حلال از سیره پیامبر اکرم (صلی الله علیه و اله و سلم) می‌تواند راهنمای ارزشمندی باشد تا با شناخت این عوامل، بتوانند بدون روی آوردن به مسیرهای غیر اخلاقی و حرام، زندگی خود را بهبود بخشند.

بررسی و شناخت عوامل افزایش روزی حلال از دیدگاه پیامبر (صلی الله علیه و اله و سلم) می‌تواند به مسلمانان در دستیابی به برکت و آرامش در زندگی کمک کند، از این رو بررسی عوامل افزایش رزق حلال از دیدگاه پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم لازم و ضروریست و نبود پژوهشی در این زمینه بر ضرورت موضوع می‌افزاید اگرچه آثاری در این زمینه وجود دارد که می‌تواند مبنای تحقیق قرار گیرد؛ از جمله:

علی متین کتابی را به عنوان (رزق و روزی از دیدگاه قرآن و حدیث) در سال ۱۳۹۴ تالیف نموده‌اند در این اثر به طرح مباحث کلی پیرامون رزق و روزی پرداخته شده اما به عوامل مادی و معنوی افزایش رزق از دیدگاه پیامبر به نحو اختصاصی پرداخته نشده است.

مهدی کشتکار سرخی مقاله (اسباب افزایش روزی از نگاه روایات) را در سال ۱۳۹۶ نوشته‌اند. در این مقاله همانطور که از عنوانش مشخص است عوامل افزایش روزی را از نگاه تمامی روایات وارده بررسی کرده است؛ اما در مقاله حاضر تنها روایاتی که از پیامبر اکرم درباره افزایش روزی نقل شده است مورد بررسی قرار گرفته است.

عیسی و نیکزاد عیسی زاده در سال ۱۳۹۸ مقاله (نقش رزق حلال در سلامت معنوی انسان از دیدگاه آیات و روایات) را منتشر کرده‌اند. در این مقاله به تاثیر رزق در سلامت پرداخته شده است؛ اما در پژوهش حاضر به عوامل افزایش روزی بیان شده است.

همانطور که ملاحظه شد در این آثار بیان شده و سایر آثاری که در این زمینه نوشته شده است، به عوامل افزایش رزق از منظر پیامبر پرداخته نشده است. بنابراین پژوهش حاضر اثری متمایز به شمار می‌آید که پس از بیان عوامل مادی و معنوی افزایش رزق از منظر پیامبر به سوال پژوهش

۱. مفهوم شناسی

رزق و روزی و حلال از واژگان اصلی پژوهش به شرح زیر تعریف شده‌اند :

۱-۱. روزی

روزی در لغت به معنای عطا و بخشش دائمی^۱ است. در فرهنگ لغت بیشتر کلمه رزق معنا شده است که واژه‌ای عربی اما مترادف روزی است که در لغت عرب نیز به بخشش مستمر معنا شده است و در المفردات در تعریف این واژه آمده است: «الرزق يقال للعطاء الجاری تارةً دنیویا کان أمْ أخرویاً»^۲

رزق در اصطلاح هر نوع عطا از سوی خالق به مخلوق است که سبب تداوم حیات مخلوق می‌شود،^۳ اگرچه مخلوق استحقاق دریافت رزق را نداشته باشد؛ اما از سوی خالق به وی عطا می‌شود؛ از این رو رزاق تنها بر در مورد خداوند متعال به نحو حقیقی استعمال می‌شود و در مورد غیر خدا به نحو مجازی به کار می‌رود. رزق دارای انواع مختلفی مانند رزق مادی، معنوی، دنیوی و اخروی است.^۴

۱-۲. حلال

حلال در لغت به معنای گشایش و گشودن گره است؛ برای مثال وقتی گفته می‌شود: «حَلَلْتُ الْعُقْدَةَ أَخْلُهَا حَلًّا؛ یعنی باز شدن»^۵

معانی دیگری نیز برای واژه حلال تعریف شده است برخی آنرا به چیزی که ممنوعیت از آن برداشته شده است معنا کرده‌اند. برخی آنرا به وارد شدن معنا کرده‌اند.^۶

۱. دهخدا، لغت نامه، ج ۳، ص ۴۶۱

۲. راغب، المفردات، ج ۱، ص ۱۹۴

۳. انوری، فرهنگ بزرگ سخن، ج ۲، ص ۱۹۸

۴. راغب، همان.

۵. معین، لغت نامه، ص ۷۳۴

۶. جوهری، الصحاح، ج ۴؛ ص ۶۷۲

حلال در اصطلاح در مقابل حرام قرار دارد و حکمی شرعی است که ممنوعیت و نهی و حرمت از آن برداشته است، هرچیزی که ممنوعیت شرعی به آن تعلق نگرفته باشد.^۱

روزی حلال، مالی است که فرد مطابق به قوانین شرعی آن را به دست آورده باشد و در آن حقوق الله رعایت شده باشد مثلاً خمس و زکات درآمد کسب شده را بپردازد و همچنین در کسب درآمد حق کسی را پایمال نکند یعنی حق الناس را رعایت کند.^۲

۲. عوامل معنوی افزایش رزق

قرائت قرآن، دعا، توکل و تقوای پیشگی از عوامل معنوی کسب و کار حلال اند که توضیح هر یک در ذیل بیان شده است:

۱-۲. قرائت قرآن

قرآن کریم شفای همه دردها و مرض‌ها است. کلامی است روح بخش و دارای آثاری پنهان و آشکار. یکی از آثار قرائت قرآن زیاد شدن برکت و روزی است که در روایات به خصوص به بعضی از سوره ها و آیات تأکید بیشتر شده است. خانه ای که در آن قرآن قرائت شود و یاد خدا گردد، برکتش زیاد می‌شود. فرشتگان در آنجا حاضر می‌شوند و شیاطین دور می‌شوند.^۳

در بعضی روایات آمده که قرائت سوره واقعه دارای آثار فراوانی است. ابوبصیر به نقل از معصومین درباره فضیلت های این سوره روایت می‌کند: « کسی که شب های جمعه، سوره واقعه را قرائت کند خداوند و مردمان او را دوست دارند، در دنیا گرفتار سختی نمی‌شود و فقیر و تهیدست نمی‌گردد و آسیب دنیایی به او نمی‌رسد، از یاران و اصحاب امیرمؤمنان (علیه السلام) خواهد بود، زیرا این سوره برای امیرمؤمنان (علیه السلام) است و کسی در آن سهمی ندارد »^۴

اولیای الهی در روایات متعدد به بحث قرآن و تاثیر آن در افزایش رزق مادی و معنوی اشاره داشته‌اند که پیامبر گرامی اسلام نیز در روایاتی به این موضوع پرداخته اند از جمله:

^۱ . مرکز اطلاعات و منابع اسلامی، فرهنگ‌نامه اصول فقه، ج ۱، ص ۱۰۶.

^۲ . عیسی‌زاده، نقش رزق حلال در سلامت معنوی انسان از دیدگاه آیات و روایات، ص ۳.

پیامبر گرامی اسلام می‌فرمایند: «إِنَّ اللَّهَ يَطْلُبُ الْحَلَالَ لِمَنْ يَقْرَأَ الْقُرْآنَ» خداوند روزی حلال را برای کسی که قرآن می‌خواند می‌خواهد»

روایت فوق بیانگر این مسئله است که قرائت قرآن باعث می‌شود که انسان به خدا نزدیک‌تر شود و از برکات آن بهره‌مند گردد. این نزدیکی به خداوند به فرد انگیزه می‌دهد تا به رهنمودهای قرآن عمل کند.

عمل به آموزه‌های قرآن، مانند امانت‌داری و انصاف، به ایجاد روابط مثبت و پایدار در محیط کار کمک می‌کند. این روابط نه تنها به موفقیت‌های بیشتر منجر می‌شود؛ بلکه برکت و روزی را نیز به زندگی فرد می‌آورد. در نهایت، قرائت قرآن نه تنها یک عمل عبادی است بلکه تأثیرات عمیقی بر زندگی مادی و معنوی انسان دارد و می‌تواند به افزایش روزی و برکت کمک کند.^۲

قرائت قرآن علاوه بر سوق دادن انسان به سوی فضایل اخلاقی در ذات خود نیز دارای برکت است و هریک از سوره‌های قرآن دارای خواص و آثاری برای انسان می‌باشد و یکی از سوره‌هایی که سبب افزایش روزی می‌شود سوره مبارکه توحید است که در اثبات این مدعا می‌توان به کلامی از پیامبر اکرم استناد نمود رسول خدا (صلی الله علیه و آله وسلم) درباره هنگام ورود به منزل می‌فرماید: «کسی که به زمان وارد شدن به منزل سوره‌ی مبارکه توحید را بخواند، به برکت این سوره، فقر از آن خانه و همسایگانش دور می‌گردد.»^۳

۲-۲. دعا برای جلب روزی

عوامل مؤثر در افزایش رزق انسان، منحصر در عوامل مادی و ظاهری از قبیل کار و تلاش، تدبیر و آینده‌نگری و ... نیست؛ بلکه عوامل دیگری در ازدیاد رزق انسان مؤثر است که از نوع عوامل معنوی و باطنی محسوب می‌شوند؛ از جمله عوامل معنوی که در تقدیر رزق مؤمنان اثر گذار است دعا می‌باشد. گنجینه‌های نعمت در خزائن الهی نهفته است که با «کلید راز و نیاز» می‌توان آن‌ها را گشود و به قدر نیاز از آن بهره گرفت.^۴

دعا، به عنوان ابزاری چندمنظوره برای مؤمنان شناخته می‌شود که در عرصه‌های مختلف از جمله اقتصادی و نظامی به کار می‌رود و به حل مشکلات آن‌ها کمک می‌کند. در میدان جنگ، دعا

^۱ .ری شهری، میزان الحکمه، ج ۵۷۴

^۲ . کشتکار سرخی، همان

۳-۳. صله رحم

ارتباط با بستگان و مشارکت در غم و شادی آنان و مطلع شدن از احوال و روزگارشان، ثمرات و برکات مادی و معنوی فراوانی در پی دارد که از جمله برکات مادی آن، افزایش رزق و روزی است. بر اساس روایات، زیادی عمر، تأخیر اجل و مرگ، فزونی ثروت و دارایی، آسانی حساب در محشر از جمله آثار ارزنده‌ی صله‌ی رحم است.

رسول خدا (صلی الله علیه وآله و سلم) فرمود: صله‌ی رحم و توجه به حال خویشاوندان، موجب افزایش ثروت و فزونی محبت و علاقه در میان خانواده‌ها و فامیل می‌شود و سبب تأخیر اجل و مرگ انسان می‌گردد.^۱

پیامبر گرامی اسلام در حدیث دیگر می‌فرماید: «وَمَنْ يُحِبُّ التَّأْخِيرَ فِي الْحَيَاةِ وَصَحَّةِ الْبَدَنِ فَعَلَيْهِ أَنْ يُصَلِّيَ؟» کسی که تأخیر در اجل و سلامتی بدن را دوست دارد صله کند.

توجه به خویشان و ادای تعهدات متقابل سبب می‌شود به هنگام نیاز، به یاری یک دیگر بشتابند. تلاش برای تأمین نیاز خویشان، فراهم آوردن خواسته‌های مشروع آنان در حد توان به طور کلی گام برداشتن در مسیر تحقق آرمان‌های مقبول هم نوعان به ویژه و خویشاوندان اثر وضعی افزایش مال ثروت در پی دارد.^۲

پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله و سلم) می‌فرماید: «مَا مِنْ أَهْلِ رَحْمَةٍ إِلَّا أَنْ أَلَّهَ يَعُولُهُمْ وَهُمْ فِي؟» هیچ خانواده‌ای صله رحم نمی‌کند، جز اینکه خداوند روزی را بر آنها جاری می‌نماید و آنها تحت حمایت خداوند هستند.

ارتباطات خانوادگی در صله رحم می‌تواند به تبادل تجربیات و اطلاعات منجر شود. اقوام می‌توانند در زمینه‌های شغلی و کاری به یکدیگر کمک کنند. این کمک‌ها شامل معرفی فرصت‌های شغلی، مشاوره در مورد مهارت‌ها و حتی همکاری در پروژه‌ها می‌شود. همچنین، ارتباطات نزدیک می‌تواند احساس حمایت و امنیت را افزایش دهد که در نهایت به بهبود وضعیت مالی و شغلی افراد کمک می‌کند. در نتیجه، صله رحم نه تنها روابط خانوادگی را تقویت می‌کند، بلکه می‌تواند به افزایش برکت و روزی در زندگی افراد نیز منجر شود.^۳

۱. مجلسی، همان، ج ۷۴، ص ۱۰۲

۲. همان، ص ۱۰۳

۳. حسینی نیا، وصال خویشان، ج ۱، ص ۵۰.

اگر افراد یک فامیل هر چند که فاسد و بدکار باشند، اجتماع خود را حفظ می‌کنند و با هم مهربانند و رفتاری پسندیده دارند، خداوند متعال در عوض، نعمت‌های خویش را بر سر آنها می‌ریزد و بر رزق و روزی ایشان می‌افزاید و گاهی هم افراد یک خانواده هر چند پاک و بی‌آلایش، اما با هم نامهربانند و ارتباط مودت‌آمیز ندارند و احوال یکدیگر را نمی‌پرسند، خداوند هم، آنها را محروم‌تر می‌کند و نعمت‌هایش را از آنان می‌گیرد. از این رو صله رحم دارای آثار و برکات فراوان از جمله افزایش روزی است.^۱

۳-۴. ازدواج

در فرهنگ عمومی و رایج میان مردم، ازدواج معمولاً به معنای افزایش هزینه‌ها تلقی می‌شود. به همین دلیل، افراد باید زمانی اقدام به ازدواج کنند که قادر به تامین هزینه‌های بالای آن باشند و این امر مستلزم داشتن درآمد کافی و مناسب است. در این نگرش، درآمد باید وجود داشته باشد تا ازدواج صورت گیرد؛ اما در دیدگاه دینی، واقعیت به گونه‌ای دیگر است. در متون دینی، یکی از راه‌های افزایش برکت و درآمد، ازدواج معرفی شده است؛ و باید به ازدواج روی آورد تا روزی بیشتری به دست آورد. برای ثروتمند شدن، باید ازدواج کرد، نه اینکه ابتدا ثروت کسب کرد و سپس به ازدواج فکر کرد. ازدواج موجب افزایش روزی می‌شود و با افزایش روزی، می‌توان به راحتی از عهده هزینه‌های بیشتر برآمد. در این نگرش، رازق دختر و پسر، چه در خانه پدری و چه در خانه جدیدشان، یکی است و آن خداوند متعال است. تنها چیزی که پس از ازدواج تغییر می‌کند، محل زندگی آنهاست؛ اما «رزق و رازق» آنها یکسان است و حتی ممکن است روزی آنها بیشتر از قبل باشد.

تضمین روزی انسان‌ها وابسته به خانه پدری نیست؛ بلکه این وعده الهی هم در خانه پدری و هم در زندگی جدید به قوت خود باقی است. در دین مقدس اسلام، نه تنها ترس از فقر و تنگدستی به خاطر ازدواج، امری ناپسند و خیالی است، بلکه برعکس، برای رهایی از فقر و یافتن راه‌حل، باید ازدواج کرد تا از مشکلات مالی دوران مجردی فرار کرد.

تأیید مطالب فوق را می‌توان به روایتی مستند کرد که بر اساس آن، یک جوان مجردی نزد پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله وسلم) می‌رود و بیان می‌کند که فقیر و ندار است و از حضرت می‌خواهد که راهکاری برای رهایی از فقر و نداری به او پیشنهاد دهد. پیامبر از او می‌خواهد که ازدواج کند و راه رهایی از فقر و نداری ازدواج کردن می‌داند. آن جوان برای بار دوم و سوم نیز از حضرت راهکار و چاره می‌خواهد، و پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) باز هم راه رهایی او را از فقر ازدواج

معرفی می‌کنند. امام صادق (علیه السلام) پس از نقل این روایت از پیامبر اکرم تأکید می‌کنند:

«الرِّزْقُ مَعَ النِّسَاءِ وَ الْعِيَالِ بِرُوزِي انسان، با زن و خانواده تأمین می‌شود»

بدون شک یکی از نگرانی‌های افراد مجرد در اقدام به ازدواج و تشکیل خانواده، ترس از فقر و مخارج سنگین عائله مندی است که چگونه می‌تواند به تنهایی در مقابل این بار سنگین قد علم کند و آن را به دوش بکشد؛ ولی باید این مطلب مهم را یاد آور شد که مسلماً امدادهای الهی و نیروهای معنوی به کمک افرادی می‌آید که برای انجام وظیفه‌ی انسانی و حفظ پاکی خود اقدام به ازدواج می‌کنند. و لذا هر فرد با ایمان می‌تواند به این وعده‌ی الهی دلگرم باشد که خداوند روزی او و خانواده اش را از مکانی که گمانش را نمی‌دهد، می‌رساند: «وَيَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ! او را از جایی که گمان ندارد، روزی می‌دهد»

همچنان که در حدیث از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) نقل شده: «کسی که از ترس فقر و مخارج زندگی، از ازدواج دوری کند و آن را ترک کند، درواقع سوء ظن نسبت به خداوند متعال داشته است؛ چرا که خداوند متعال می‌فرماید: اگر آنها فقیر باشند، خداوند آنها را از فضل خود بی‌نیاز می‌سازد»

رسول خدا اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) در توصیه‌ای همگانی خطاب به همه‌ی جوانان می‌فرماید: «إِلْتَمِسُوا الرِّزْقَ بِالنِّكَاحِ؟ با ازدواج رزق [خود] را طلب کنید»

نتیجه‌ی سخن اینکه، کسانی که از ترس فقر ازدواج نمی‌کنند، باید بدانند خداوند آنها را بی‌نیاز می‌کند و هر چه بیشتر اولاد بیاورند، وسعت رزق آنان زیادتر می‌شود. اگر در دوره‌ی جاهلیت اولاد خود را از ترس فقر می‌کشتند، امروز هم بسیاری از مردم بچه را سقط می‌کنند یا از آوردن بچه خودداری می‌کنند تا به فقر مبتلا نشوند و حال آنکه، رزق به دست خداوند است و خداوند روزی دهنده و صاحب قوت و قدرت است.

نتیجه

پژوهش حاضر با هدف تبیین و آگاهی بخشی از عوامل مادی و معنوی افزایش روزی حلال به سوال اصلی پژوهش عوامل افزایش روزی حلال از منظر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم)

۱. حر عاملی، وسایل الشیعه، ج ۲۰، ص ۴۴

۲. کشتکار سرخی، اسباب افزایش روزی از نگاه روایات، ص ۶۴

چيست پرداخته است چرا كه برخى از افراد به هنگام كاهش درآمد خود، ناراحت گشته و در پى راهكارهايى براى افزايش درآمد مى‌باشند و ممكن است گاه به بيراهه رفته و براى افزايش درآمد به راه‌هاى غير شرعى روى آورند، از اين رو در پژوهش به تبیین عوامل مادی و معنوی رزق حلال پرداخته شد و نتایج حاصل شد كه به شرح زیر است .

انسان براى افزايش درآمد در گام نخست باید از روش‌هاى معنوی افزايش درآمد بهره گیرد؛ يعنى مى‌تواند با قرائت قرآن نه تنها خود را به رهنمودهاى قرآن نزديك‌تر كند؛ بلكه از برکت قرآن نیز بهره‌مند شود، همچنين مى‌تواند با طلب روزى حلال از خداوند متعال و توكل بر خدا رزق حلال خود را افزايش دهد؛ و در نهايت با تقوا پيشگى برکت را به كسب و كار خود آورد.

انسان بایستی علاوه بر راهكارهاى معنوی افزايش درآمد، از عوامل مادی افزايش درآمد نیز آگاه باشد و آنها را به كار گیرد؛ يعنى براى كسب درآمد حلال ، كار و تلاش نماید و از درآمد حاصله براى برکت در زندگى انفاق و صدقه دهد و صله رحم را به جا آورد و با ازدواج به موقع موجبات رزق حلال را فراهم نماید.

منابع

*قرآن کریم

- (۱) ابن بابويه، محمد بن على، امالى، تهران، كتابچى، ۹۱۳۷ ش
- (۲) احمدى، حسنعلی و زين الدين، انفاق و صدقه در اسلام، قم، میثم تمار، ۱۳۸۶ ش.
- (۳) انورى، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، تهران، انتشارات سخن، ۱۳۸۱
- (۴) جوهرى، اسماعيل بن حماد، الصحاح-تاج اللغة و صحاح العربيه، بيروت، دار العلم، چهارم، ۱۴۰۷
- (۵) حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشيعه، قم، مؤسسه آل البيت (عليهم السلام) لإحياء التراث، ۶۱۴۱ ق
- (۶) حسینی نیا، اقبال، وصال خویشان، تهران، مرکز پژوهش‌هاى اسلامى صدا و سيما، ۵۱۳۸
- (۷) ديلمى، حسن بن محمد، ارشاد القلوب، قم، الشريف الرضى، ۱۱۳۷ ش.
- (۸) دهخدا، على اكبر، لغت نامه، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
- (۹) راغب اصفهانی، حسين بن محمد، مفردات ألفاظ القرآن، دمشق، دار القلم، ۱۴۱۶
- (۱۰) طباطبائی، محمد حسين، تفسير الميزان، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۸۱۳۷

- ۱۴) کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تهران، دار الکتب الاسلامیه، ۳۱۳۶ ش
- ۱۵) متقی، علی بن حسام‌الدین، کنز العمال فی سنن الأقوال و الأفعال، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۹۱۴۱ ق
- ۱۶) محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، قم، دارالحدیث، ۹۱۳۸ ش
- ۱۷) مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، بیروت، دار إحياء التراث العربی، ۳۱۴۰ ق
- ۱۸) نمازی شاهرودی، علی، سفینه البحار، مشهد، موسسه البعثه، ۲۱۴۱ ق
- ۱۹) متین، علی، رزق و روزی از دیدگاه قرآن و حدیث، تهران، انتشارات، نشر: شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۹۴.
- ۲۰) محمدی ارمندی، محمود، اخلاق کسب و کار، قم، انتشارات زمینه سازان ظهور امام عصر (عج)، ۱۳۹۷.
- ۲۱) معین، محمد، لغت نامه، تهران، امیر کبیر، ۱۳۸۲
- ۲۲) مرکز اطلاعات و منابع اسلامی، فرهنگ‌نامه اصول فقه، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۹ ش.
- ۲۳) معاونت عملیات جهادی سازمان بسیج دانشجویی، رزق و مفهوم آن در زندگی، تهران، سازمان بسیج دانشجویی، ۱۳۹۹

مقالات

- ۲۴) علی اصغری، فرزانه، رابطه انفاق و روزی در سیره امام حسن مجتبی (ع)، مجموعه مقالات همایش سبط النبی امام حسن مجتبی (ع)، ۱۳۹۷.
- ۲۵) حسینی قورتانی، سید علی، اهمیت کار و تلاش از منظر اسلام، پژوهشنامه اقتصاد کسب و کار، ۱۳۹۱.
- ۲۶) عیسی‌زاده، عیسی و نیکزاد «نقش رزق حلال در سلامت معنوی انسان از دیدگاه آیات و روایات»، ویژه‌نامه علوم انسانی سلامت، ۱۳۹۸، شماره یک.
- ۲۷) فولاد، محمد، خاری آرانی، سمیه، بازکاوی عوامل توسعه رزق در اسلام، مجله معرفت، ۱۳۹۴، شماره ۲۱۲، (۱۶ صفحه - از ۴۱ تا ۵۶)
- ۲۸) کاظمی نجف آبادی، مصطفی، اثر تقوا بر تصمیم‌گیری اخلاقی در کسب و کار از منظر اقتصاد اسلامی، فصلنامه علمی اقتصاد و بانکداری اسلامی، ۱۴۰۰، شماره ۳۵، (صفحه ۱۰۱-۱۲۴)
- ۲۹) کشتکار سرخی، مهدی، اسباب افزایش روزی از نگاه روایات، مجله گام اول، ۱۳۹۶، شماره ۸ (۱۴ صفحه - از ۵۳ تا ۶۶)